

schmutziggelber Tinte und sehr nachlässig verbesserte¹.

Hadrian Cap. LX: synodus, qui nec synodus quidem dicenda est, nullatenus . . . (42)

L. C. IV, 13: synodus, nullatenus . . . das Zwischenstück fehlt.

L. C. II, 27: . . . aequiperare velle, sicut in eadem vanitate, quae pro illis scripta est, legitur.

H. Cap. XXXVIII: aequiparare velle. Das andere fehlt. Die Differenz in aequiperare erklärt sich aber wieder durch Rasur. (33)

H. Cap. XXIV: anelant; sive illud, quod in Ezechiel scriptum est: Facies et cherubin usque ad cameram. (54)

L. C. II, 9: anelant. Das andere fehlt.

H. Cap. XVI: falsissimum et omni ridiculum dignum. (48)

L. C. IV, 1: falsissimum et risu dignum.

H. Cap. XII: Quod non pertineat ad imaginum adorationem, ut illi etc. (19)

L. C. I, 16: Quod nec inde adorandarum imaginum usus adstrui possit, ut illi etc.

H. Cap. XXVIII: labia dolosa in corde et corde locuti sunt mala. (29)

L. C. I, 26: labia dolosa in ore et corde locuti sunt mala; von et corde an ist das andere mit roter Tinte durchgestrichen.

Folgende Kapitel enthält nur Hadrians Brief:

Cap. XXII: De eo quod non bene intellegant hoc quod dictum est: 'Dominum Deum tuum adorabis et illi soli serves', ut adorationem quasi absolute diceret et servitium ipsi soli dixisset. (53)

Cap. XIX: Interrogatio: ut scientes nos faciant, ubi in veteri vel novo testamento aut in sex synodalibus conciliis iubeatur imagines facere vel factas adorare. (49)

Capitulum XXV. Ultimum Capitulum est: ut sciat dominus apostolicus et pater noster et cuncta simul Romanorum ecclesia, ut secundum quod continet in epistola beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Masiliensem episcopum direxit, permittimus imagines sanctorum, quicunque eas formare voluerint, tam in ecclesia, quamque extra ecclesiam propter amorem Dei et sanctorum eius. Adorare vero eas nequaquam cogimus, qui noluerint. Frangere vel destruere eas, etiamsi quis voluerit, non permittimus, quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hanc epistolam universalem catholicam ecclesiam Deo placitam indubitanter libere profitemur. (54)

Wir beschäftigen uns zunächst mit dem viel umstrittenen 'Ultimum capitulum'. Dieses Kapitel, das man früher für unecht hielt, muss als echtes Stück des

1) Vgl. N. A. oben S. 49.